

ΚΕΤΕΒΕ

ISBN: 978-625-8904-20-8

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1772

Radvâ Âşûr Kitaplığı

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Dizi Editörü

Aykut Ertuğrul

Proje Editörü

Büşra Sezgin Öztürk

Yayına Hazırlayan

Zeynep Ekşi Aktan

Düzeltili

Nur Erboğa

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Özkan Kaya

1. BASKI

Eylül 2026
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No: 49619

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212 612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 47939

My Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sk.

No: 8/F Zeytinburnu / İstanbul

Tel: 0212 674 85 28

© Özgün adı *قطعة من أوروبا* (*Kit'a min Avruba*) olan bu kitabın Türkiye'deki tüm yayım hakları Introtema Ajansı aracılığıyla Dar El-Shorouk ile anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Avrupa'nın Bir Parçası

R A D V Â Â Ş Ū R

T Ü R K Ç E S İ
M U S T A F A İ S M A İ L D Ö N M E Z

KETEBE

Radvâ Âşûr

1946 yılında Kahire’de doğdu. Kahire Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Fakültesi’nde okudu. Sınıf arkadaşı olan ve bugün Filistin şiirinin en güçlü şairlerinden kabul edilen Murîd Bergûsî’yle evlendi. 1972 yılında karşılaştırmalı edebiyat alanında yüksek lisansını tamamladı, doktora eğitimini Afro-Amerikan edebiyatı üzerine Massachusetts Üniversitesi’nde yaptı. Mısır’a döndü ve Aynu’ş-Şems Üniversitesi’nde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde çalıştı. İlk kitabı, Filistinli yazar Gas-san Kanafani’nin eserlerini edebiyat ve tarihsel gerçeklik açısından ele aldığı *et-Tarîk ila’l-Khayme Ukhrâ* [Başka Bir Kampa Yol] 1977’de yayımlandı. Camp David Antlaşması (1978) gereği Mısır’dan çıkarılan Filistinliler arasında eşi Bergûsî de yer alıyordu; böylece on yedi yılı aşan ve zorlu buluşmalarla devam eden bir ayrılık dönemi yaşadı. Hüsnü Mübarek’in politikalarına karşı, üniversitelerin bağımsızlaşması için kurulan 9 Mart Grubu içinde ön sıralarda yer aldı. Ocak 2011’de başlayan, Mübarek rejimine karşı yapılan gösterilerde oğlu şair Temîm Bergûsî’yle birlikte Tahrir Meydanı’nın sembol isimlerinden biri oldu. Geç teşhis edilen kanser hastalığı sebebiyle 2014 yılında vefat etti. Türkçede yayımlanan kitapları *Tantûralı Kadın*, *Granada Üçlemesi*, *Bayan Ra’nın Raporları* ve *Avrupa’nın Bir Parçası* olan Âşûr’un başlıca eserleri şöyledir: *er-Rihle: Eyyamu tâlibe Mısıryye fî Amerika* [Yolculuk: Mısırlı Bir Öğrencinin Amerika Günleri, 1983], *Hatice ve Sevsen* (1987), *Reaytü’n-nakhl* [Hurma Ağacını Gördüm, 1987], *Sirâc* [Kandil, 1992], *Et-yaf* [Hayaletler, 1999], *el-Ferec* [Ferahlık, 2008] ve otobiyografisi *Eskal min Radvâ* [Radvâ’dan Daha Ağır, 2013].

Mustafa İsmail Dönmez

Arapçadan Türkçeye çok sayıda edebî eser çevirdi. *Beyaz Atlar Zamanı*, *Akdeniz Sürgünü*, *Ölmek Zor İş*, *Mezarlarında Dua Eden Olmadı*, *Bedenin Hafızası*, *Kadın Hapishanesindeki Anılarım*, *Larva Avcısı*, *Ebola 76*, *Silahlı Adamlar İçin Fıkralar*, *Bir Arap Kadının İtişirleri*, *Ramallah’ta Cinayet* ve *Avrupa’nın Bir Parçası*, çağdaş Arap edebiyatından Türkçeye kazandırdığı eserlerden bazılarıdır.

Beyaz Atlar Zamanı çevirisiyle 2025 Şeyh Hamad Çeviri ve Uluslararası Anlayış Ödülü’nde Arapçadan Türkçeye Çeviri kategorisinde üçüncülüğe layık görüldü. Halen Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arapça Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı’nda profesör olarak görev yapmakta ve edebî çeviri çalışmalarını sürdürmektedir.

GİRİŞ

Kasım 1943'te Britanya Başbakanı Churchill, ABD Başkanı Roosevelt'i Sfenks'i görmeye götürdü. Daha sonra Churchill hatıratında şöyle yazdı: "Gecenin gölgeleri mekânı kuşatmaya başlarken birkaç dakika ona baktık. Sessizliği etrafımızı sarıyordu. Bize hiçbir şey söylemedi. Gizemli gülümsemesini korudu."

Churchill'in Sfenks'ten dışı olarak bahsetmesi dikkatimi çekti. Bunu İngiliz hayal gücünün, Sfenks'i zor sorular soran, doğru cevap veremeyenleri öldüren, aslan gövdeli, insan başlı bir kadın şeklinde tasvir eden Antik Yunan'daki imgesinden etkilenmesine bağladım.

Churchill, 19. yüzyılda Avrupalı gezginlerin bu heykeli incelerken hissettikleri dehşeti yansıtmadı. Oysa Fransız romancı Flaubert, "Korkunç bakışları karşısında donakaldık," diye yazmış, başının döndüğünü, kendisini kaybetmekten korktuğunu eklemiştir. Harriet Martineau ise şaşırtıcı bir şey yazmıştır: "Buraya gelen bir yabancı ya Sfenks'i hiç göremez ya da onu bir kâbus olarak görür." Bu ifadedeki muğlaklık benim çevirimden değil, metnin İngilizce orijinalinden kaynaklanıyor. "Ya Sfenks'i hiç göremez" derken neyi kastediyor? Birinin Sfenks'e baktığı halde orada yokmuş gibi onu

göremediğini mi? Eğer bu yorum doğruysa, İngiliz hanımefendinin söylediği, heykelin yabancılar için bir kâbus olduğu ve ondan kaçışın ancak onu görmezden gelip anlamını inkâr etmekle mümkün olduğudur.

Bu miras Yeats'ın hayal gücünü şekillendirmiş olmalı ki meşhur şiirini yazarken dünyadaki anarşiyi Sfenks'in ortaya çıkışıyla ilişkilendirmiştir: “Korkunç bir canavar tekrar doğmak üzere yavaşça Beytüllahim’e doğru sürünüyor.” Ancak şairin hayal gücünde ve şiirin mantığında Sfenks'in ortaya çıkışı, Mesih'in dönüşüne ve insanlığın kurtuluşuna izin vermez. Aksine, “şahinin sahibini duymadığı” ve dünyanın “kanla kararmış dalgalarda” boğulduğu tersine bir dirilişe işaret eder. Yeats'ın metnindeki Sfenks imgesi, “dünyayı” boğan korkunç bir medeniyetin ortaya çıkışıyla eş anlamlı hale gelir. Yeats'ın metnindeki Sfenks imgesi, “masumiyet ayinini” ve onunla birlikte Avrupa medeniyetini boğan vahşi bir medeniyetin ortaya çıkışıyla eş anlamlı hale gelir.

Makrîzî ise Sfenks'e kendi döneminde yaygın olan iki isimle atıfta bulunur: Birincisi “Bulhîb” (muhtemelen “heybet” kelimesinden), ikincisi ise “Kum Tılsımı”dır. Çünkü Sfenks, Mısır'ı kumların gazabından korur. Makrîzî, Sfenks'i şöyle tasvir eder: “Yüzünde bir kırmızılık ve tazelik ışıltısıyla parlayan bir boya vardır. Sureti güzeldir, yüzünde gülümsüyor ya da gülüyor gibi hoş bir ifade vardır.” Makrîzî ayrıca, Gize piramitlerinin karşı tarafında, nehrin doğu kıyısında, şimdi Misr el-Atika Mahallesi olarak adlandırdığımız yerde ya da onun güneyinde bulunan, artık mevcut olmayan başka bir heykel-den daha bahseder. Şöyle der:

Mısır karasında, Kum Tılsımı'nın karşısında, tasvir edildiği gibi büyük, organları uyumlu, kucağında bebek, başında çanak olan, tamamı sert çakmak taşından yapılmış devasa bir put vardır. İnsanlar bunun bir kadın olduğunu ve sözü edilen Sfenks'in cariyesi olduğunu, kendi adıyla anılan bir yolun içinde bulunduğunu iddia eder. Sfenks'in başına bir

ip geçirilip cariyesine doğru uzatılsa, doğruca başına denk geleceği söylenir. Sfenks'in kum tılsımı olup kumları Nil'den uzak tuttuğu, cariyesinin de su tılsımı olup suyu Mısır'dan uzak tuttuğu söylenir. Nil'in tılsımı olup ülkeyi istila etmesini engellediği söylenir. Piramitlerin yanındaki Bulhîb'in karşısında durduğu, Bulhîb'in sırtının kumlara, bunun sırtının ise Nil'e baktığı, ikisinin de doğruya yöneldiği rivayet edilir. 711 yılında Ballât adıyla bilinen bir emir, bir grup taş ustası ve kesici getirerek Sfenks'in cariyesi olarak bilinen bu putu kırdırmış. İşçiler altında para olduğunu düşünerek putu eşik ve kaide olacak şekilde kesmişler fakat altında büyük taş eşikten başka bir şey bulamamışlar. Bu nedenle suya ulaşincaya kadar altını kazmışlar ama yine hiçbir şey bulamamışlar. Bu taşlardan, Mısır'ın* dışında, Yeni Nâsırî Camisi olarak bilinen yeni caminin çakmaktaşı sütunlarının kaideleri yapılmış.

Mevzu ne Sfenks ne Churchill ne de Makrîzî; tamamen anlaşılmaz ve belki de gerekçesi olmayan hikâyemi yazma arzusu. Altmış beş yaşında, sırf canı istediği için yüksekten atlayan ve kontrolsüz hareketleri -hem bakanlara hem de kendisine- gülünç görünen, düşüp boynunu kırabileceğini bilen eğitimsiz bir paraşütçü gibi yazmaya atlamanın ne kabul edilebilir ne de makul olduğunu söylüyorum. O zaman başımın üzerinde açtığım bu paraşüt de neyin nesi?

O iki adam 1943 yılında Mina House Otel'deki toplantıdan sonra Sfenks'i görmeye gittiklerinde altı yaşındaydım. Şapkalı ve purlu şişman adam -Churchill'den bahsediyorum- ile yuvarlak kafalı ve numaralı gözlüğünün camları yuvarlak olan diğer adamı -Roosevelt- henüz tanımıyordum. Ertesi yıl, Mısır'ın kuzey kıyısındaki el-Alemeyn'de şiddetli çarpışmalar binlerce kişinin ölümüne yol açtığında Churchill ve Roosevelt gibi Rommel ve Montgomery isimleri de sadece birer kelime-den ibaret kalacaktı. Bir yeri mi, kişiyi mi, yoksa yiyecek türünü mü ifade ettiklerini bilmeyecektim.

* Kahire kastediliyor. Bazen Kahire'ye Mısır denir. (Çevirmenin Notu)

Zamanla isimler -ve yıllar- yavaş yavaş anlamlarını taşıyacak, evin bodrumundaki loş bir depoya yerleştirilmiş ya da yavaş adımları ağır yükünü belli eden bir devenin sırtına yüklenmiş büyük küpler gibi dolacaktı. Benzetmeyi yeniden mi yapsam? Deneyeyim. İsimler -ve yıllar- anlamlarını taşıyacak ve onlarca dolacak. Tıpkı caddeleriyle, binalarıyla ve meydanlarındaki heykelleriyle dolan şehrin kendisi gibi. Çocukluğumda mekânların hikâyeleri yoktu, onları sadece bakarak ve yollarından geçerek tanırdım. Mekânlar, bir aile sahnesinin fondadaki yapılardan ibaretti. Mesela Gize piramitlerini hikâyelerinden soyutladığımızda etrafını saran kumlara, bir okul gezisi fonuna, bir resim defterinin boş sayfasının sol yanına çizilmeye uygun üç üçgene, bir çocuğun iki dakikada çizdiği hiçbir şeye benzemeyen basit çizgilere dönüşürdü.

Bu romanda ben Nâzır'ım. Bu, ne anne babamın bana koyduğu adım ne de insanların bana seslendiği lakabım. Ben Nâzır'ım çünkü benim görevim bakmak. Hikâyemi gözümle ve kalbimle, yani görü ve basiretle aktarıyorum. “Nazara” maddesi ve ondan türetilen kelimeler üzerinde düşünmek ve bu ismin amacını tam olarak yerine getirdiğinden emin olmak için sözlüklere müracaat ettiğimde “Nâzırü'l-ayn”^{*} ifadesi dikkatimi çekti. Bununla gözün siyahlığının ortasındaki berak siyah nokta kastediliyordu. Bakan kişi bunun vasıtasıyla görüyordu, bu görmenin ta kendisiydi. Aynı zamanda içinde (ya da içlerinde) görme suyu bulunan burundaki bir damardı (ya da burnun yanlarındaki iki damardı). Bu iki damarı çağdaş dilimize “gözyaşı kanalı” olarak çevirdim. Önce bu bana uygun bir isim dedim ama sonra tuhaf olduğu için ve büsbütün doğru olmadığı için onu kullanmadım. Çünkü ben görmenin kendisini değil, görüp beğendiğim ya da beğenmediğim,

* Arapçada “baktı” anlamında bir fiil. (ç.n.)

** Gözbebeği. (ç.n.)

üzerinde düşündüğüm, kendi konumuma ya da onun konumuna göre değerlendirdiğim şeyleri anlatıyorum. Sonra “Nazîrat el-kavm”, halkın efendisi, lideri ifadesi hoşuma gitti. Halk, liderine bakıp onun dediğini yapar ve yolundan gider. Ancak bu ikinci ismin de önceki gibi tuhaf ve büsbütün doğru olmadığını düşündüm. Çünkü ben halkın efendisinin aksine evine kapanmış yalnız bir adamım, halkının yoluna düşeceği bir kişi değilim. Belki bir gün tanışacağım bir halkım olur ama bu uzak bir ihtimal, çünkü hayat uzun sürmeyecek.

Ben Nâzır’ım, manzaram ise ömür tepem. Üzerinde durup gözcülük ve bekçilik yapıyorum. Bekliyorum, ibret alıyorum ve sevgi gösterilerinde bulunuyorum. Çünkü Arap dilinde bakmak sevgi, bakmayı bırakmak da yüz çevirme, nefret ve tiksinti göstergesidir.

Belki bu izah, romanın neye işaret edeceğini ve neyi içereceğini önceden haber verdiği için gereksizdi. Ancak kafa karışıklığını gidermek istedim. Çünkü “Nâzır” kelimesi Mısır Arapçasında “okul müdürü” anlamına gelir. Çok da uzak olmayan bir geçmişte nüfuzlu bakanlara da “Nâzır” denirdi. Bunlar belli bir nezareti yönetir, oradaki işlerin yürütülmesini sağlardı. Hayatımda hiç okul müdürü olarak çalışmadım, idareci ve müdürlerin yetkisine sahip olmadım. Okul müdürü ya da bakan anlamındaki nâzır benim konumumla, söylemimle ve tecrübemle çelişiyor. Büsbütün doğru ve güvenilir olmayı amaçlarken görevimi ifade eden ismin okurun hayal gücünü, anlamı değiştiren ve tersine çeviren paradoksal bir yola çekmesine nasıl izin verebilirim?

BİRİNCİ BÖLÜM

Nâzır yazdı:

Çocuk, gözlerindeki bir hastalıktan muzdaripti. Bu nedenle onu tedavi için Viyana'ya gönderdiler. İki yıl süren bu tedavi sürecinde babası ona eşlik edemedi. Çünkü Mısır, Bilâdü's-Şam ve Arap Yarımadası arasında sürekli seyahat etmesini gerektiren büyük görevlerle meşguldü. Çocuğun yaşı küçük olmasına rağmen endişelenecek bir durum yoktu. Bu sadece maddi durum ya da babasının çocuğun yanına verdiği refakatçilerden kaynaklanmıyordu. Babasının konumu ve gücü sayesinde çocuk Avusturya yöneticilerinin himayesine girdi, köklü aile üyeleriyle kaynaştı. Avusturya Dışişleri Bakanı'nın doğrudan himayesi altındaydı.

Çocuk Viyana'da yaşadı. Anlaşılan gözlerini tedavi ettirmişti. Şehrin sokaklarını ve binalarını gördü, saraylarını sık sık ziyaret etti, soyluların verdiği ziyafetlere ve partilere katıldı. Erkekler ve kadınlar partilerde büyüleyici vals müziği eşliğinde dans ederdi. Erkekler kuyruklu ceket ve bacakları saran dar siyah pantolonlar, kadınlar ise göğüslerine oturan, belden aşağısı bol ve dökümlü renkli elbiseler giyerdi.

On beş yaşını doldurmadan Fransa'ya eğitim misyonu için gönderilmesine karar verildi. Böylece çocuk bir eğitim kurumunda okumak için Paris'e taşındı. Elimizdeki fotoğraf, on dört yaşındayken Avusturya'da kaldığı sırada ya da daha sonra Fransa'da okurken çekilmiş olmalı. Fotoğrafta çocuksu bir yüz ve zayıf bir delikanlı vücudu görülüyor. Önemli ve statü sahibi olduğunu gösteren duruşunda bir tür sertlik ifadesi var. Beline ve gövdesine oturan, boynunu çevreleyen yüksek yakalı, parlak şeritleri olan Arnavut askeri ceketi de bu sertliği vurguluyor. Başında, alnının üçte ikisini örten, at kuyruğu gibi püskülleri olan kısa bir Türk fesi var.

Çocuk Fransa'da dört yıl geçirdikten sonra Mısır'a döndü.

Ondan sonra Paris'i ya da Viyana'yı kaç kez ziyaret etti, bunu tam olarak bilmiyorum ve araştırmak için vakit kaybetmeyeceğim. Doğrudan, dönüşünden on yedi yıl sonra Fransa'nın başkentine yaptığı özel ziyarete geçeceğim. O sırada hâlâ çocuk değildi elbette. Bıyığı, çenesini ve şakaklarını kaplayan sakallıyla orta boylu bir adam olmuştu. Dizlerine kadar uzanan uzun bir ceket giyyordu. Üzerinde saf altından beş nişan vardı. Üçü, ortasında hilal bulunan sekiz köşeli yıldız şeklindeydi, ikisi ise değerli taşlarla süslüydü. Fransızca ve Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşabiliyordu, Arapçayı daha az biliyordu.

Bizi ilgilendiren bu ziyarette Fransız başkenti, Haussmann adlı birinin önderliğinde mimari bir devrime tanıklık ediyordu. Haussmann, Paris Belediyesi için yeni planlar yapmış, geometrik çizgileri keskin yeni ve geniş caddeler inşa etmek için bazı eski yapıları tamamen, bazılarını kısmen yıkmış, bazı şeyleri de devre dışı bırakmıştı. Bu caddeler yuvarlak meydanlarla kesişiyordu. Ekili ve düzenli, koruyu andıran umumi parklar caddelerin güzelliğine güzellik katıyordu. Bu, baştaki kişinin hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmadığı mimari bir devrimdi. Kanalizasyonlar bile şehrin önemli ziyaretçilerinin götürüldüğü muhteşem bir yapı gibi görünüyordu.

Paris, Londra, sonra tekrar Paris ve Âsîtâne'yi ziyaret ettiği seyahati sırasında Bâb-ı Âlî ona Mısır Hidivi unvanını bahşetti. Ardından ses getiren bu unvanı ve yıkıp yapma konusundaki çılgın hayalleriyle mülkünün başkentine döndü. Yeni bir bakanlık kurarak Bayındırlık Bakanı'nı, Paris'i örnek alarak yeni Kahire'yi planlamakla görevlendirdi. Bakandan eski şehri yıkmasını istemedi çünkü düzenleyeceği büyük kutlamayı düşündüğü için acele etmesi gerekiyordu. Sadece iki senesi vardı. Şimdilik yeni bir mahalle inşa etmekle ve eski mahallenin bir kısmını geçici olarak geliştirmekle yetinecekti.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu ani yeniden inşa süreci tamamen yeni değildi. Dedesi -o da yeni bir şehir hayal ediyordu- Roma yapılarını Mısır topraklarına getirmek için "Romalı mimarları" davet eden ilk kişiydi. Yeni bir demiryolu açmak için tarihi binaların yıkıldığı sahneye halkı hazırlamak üzere onlara günümüz tabiriyle bir hazırlık kursu verdi. Kazma küreklerle, dozerle, kepçeyle evlerin, mescitlerin, sebillerin, ağaçların, kapıların, cumbaların ve mezarların yıkıldığı sahneyi kastediyorum. Ama dediğim gibi, torununun yıkıma ayıracak zamanı yoktu ya da her şeye rağmen dâhi bir adam olan Bayındırlık Bakanı, yeni bir şehir planlamaya odaklanmayı tercih etmişti. Bu nedenle eski mahallenin sadece küçük bir kısmını yıktı ve yanındaki yeni mahalleyi genişletti.

Şimdi şehir merkezi olarak bilinen, o zamanlar İsmailiye Mahallesi olarak adlandırılan bu yeni mahallede doğdum. Aynı mahallede, doğduğum binaya komşu bir binada şimdi yazmak için oturuyorum. Mahallenin inşa edilmesi emrini veren İsmail'in, planlanmasıyla ilgilenen Bayındırlık Bakanı Ali Mübârek'in ve onun yardımcısı Mahmud el-Felekî'nin ölümünün üzerinden bir asır geçti. Bazı tarihçilerin deyimiyle Roma Kahiresi olan bu mahalle, İslamî Kahire'yi geride, geçmişine yerleşmiş, onunla yetinen ya da onun içinde boğulmuş bir halde bıraktı. Yönetim kurumlarıyla, yöneticilerinin saraylarıyla, ticaret merkezleriyle batıya -burada mecaz yok-, coğrafi

anlamda şehri batıya doğru çeken yeni bir dünyaya yöneldi. İsmail'in Kahiresi, Âbidîn ve el-Atabe Meydanı'nın batısındaki Nil'e, Nil kıyısından batısındaki adaya kadar uzanıyordu. Vali kaleden indi ve hükümet merkezi, ön cephesinde İtalyan esintili ferforje parmaklıklı duvar ve kapıları bulunan, üzerinde kraliyet tacı ile İsmail'in saf altından yapılmış adının Latin alfabesindeki baş harfinin yer aldığı Âbidîn Sarayı'na taşındı. el-Cebel Kalesi ve pürüzlü taş duvarları, tepenin en üst noktasında anıtlar listesine eklenmeyi bekledi.

İsmailiye Mahallesi, İsmail'in muazzam mimari başarısının yalnızca bir parçasıydı. Sayılı yıllar içinde dört yüz elli köprü, bin mil uzunluğunda demiryolu hattı ve telgraf teli tedarik etti. Okullar, kurumlar, tiyatrolar, arkeoloji müzesi, kütüphaneler, saraylar ve parklar inşa etti. Bunlar için çoğumuzun adını hatırlayamadığı ya da doğru düzgün telaffuz edemediği Avrupalı mühendisler getirtti. Bu mimari atılım için gereken parayı, Mısır pamuğunun dünya pazarındaki popülaritesi ve çiftçilerin sıkı denetimiyle elde edilen iyi bir gelir ve borçlanmayla sağladı. Burada biraz bağlamdan uzaklaşsak da Kahire'nin İsmail döneminde tanık olduğu kentsel genişlemenin, sadece beş yüz yıl önce Nâsır Kalâvûn dönemindekine benzer olduğunu belirtmekte fayda var. Aralarındaki tek fark, iki adamın ve ülkenin kaderiydi.

İsmail altmış beş yaşında sürgünde öldü ama son fotoğrafı onu yaşından çok daha büyük gösteriyor: Yaşlı, çökmüş bir halde oturuyor; iyice belirginleşmiş elmacık kemikleri, sarkık göz kapakları, bıyığına ve beyazdan başka bir renk kalmayan sakalına doğru çekilmiş zayıf bir yüz. Altında iki gömlek olan ağır bir kışlık ceket giyiyor. Onun üzerinde örme yünden bir kaftan ve karnıyla ayaklarını örten bir parça koyun postu var.

İsmail uzun süren hastalığı sırasında ölmek için Mısır'a dönmek istedi fakat buna izin verilmedi. Sonradan cesedinin kalıntıları buraya getirildi ve validesinin yanına gömüldü. Kendi

inşa ettiği mahalleye değil, doğusundaki er-Rifâi'ye defnedildi. İsmailiye onun istediği çizgide büyümeye; Avusturyalı, Fransız, İtalyan ve İsviçreli mimarlar tarafından planlanmaya devam etti. Mahallenin planında ve adını taşıyan meydanın etrafında küçük bir değişiklik yapılmıştı: Meydanın kuzeyindeki Kasr en-Nil Sarayı işgal askerlerinin kışlası, güneyindeki Kasr ed-Dubâra Sarayı ise ülkenin fiilî yöneticisi olan ve Lord Cromer diye bilinen Evelyn Baring'in karargâhı haline geldi.*

Gözlerini Viyana'da tedavi ettiren, oradaki binalardan büyülenerek Mısır tahtına çıkan, ardından "el-Mahrûse" adlı gemiyle sürgün olarak İtalya'ya gönderilen çocuğun hikâyesi, benim doğumumdan yarım asır, hatta daha da önce başlayıp biten eski bir hikâyedir. Ben onun torunu olan, "uğrunca can feda edilen ülkenin yüce kralı Faruk" döneminde doğdum. Sinema gösterimlerinde ister Arap ister yabancı olsun, filmler kraliyet marşının çalınmasıyla sona ererdi. Onu ayakta dinlerdik. On beş yaşına geldiğimde artık bir kraliyet marşı yoktu. Çünkü "uğrunca can feda edilen yüce kral" ülkeden sürgün edilmişti. Dedesini taşıyan "el-Mahrûse" adlı aynı gemiyle İtalya'ya sürgüne gönderilmişti.

Faruk 1952 Temmuzu'nda İskenderiye limanından "el-Mahrûse"ye bindiğinde Kahire'deydik. Kasr en-Nil Caddesi'nde dört katlı bir binada oturuyorduk. O bina hâlâ duruyor. Bazen önünden geçerim. Başımı kaldırıp büyük pencereleri süs gibi çevreleyen küçük kemerli balkonları, uzun ve geniş dikdörtgen balkonları incelerim. Her biri dallanıp ayrılan ve birleşen bitki motifli ince ferforje korkuluklarla kaplı. Binanın tamamını görebilmek için caddenin karşısına geçerim. Sonra girişlerinden birine göz atmak için tekrar karşıya geçerim. Tek başıma ya da annem, babam veya kardeşlerimle balkonda

* Metinde söz edilen işgal askerleri, 1882 yılındaki askerî müdahalenin ardından Mısır'ı kontrol altına alan İngiliz kuvvetleridir. "Ülkenin fiilî yöneticisi" olarak anılan Lord Cromer, 1883-1907 yılları arasında bu işgal rejimine liderlik etmiştir. (Editörün Notu)